

Asia: VN/13551/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös Kiertotalouden strategisesta ohjelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Siirtymä hiilineutraaliin kiertotalouteen edellyttää kokonaisvaltaista muutosta. Se on muotoiltava ihanaksi, tarinallistettava tärkeäksi. Toistaiseksi useimpien mielestä kiertotalous on jotain tylsää ja etäistä. Miten me pukisimme tämän kokonaisuuden innostaviksi toimiksi, joihin jokainen toimiala voisi osaltaan tarttua?

Aineeton arvonlisä ratkaisee irtikytkennän ongelman

Taloukasvu on kytkettävä irti ympäristöhaittojen kasvusta ja ilmastonmuutoksen kiihdyttämisestä. Tämä pitäisi pystyä toteuttamaan niin, että talous kasvaa samalla, kun ympäristöhaitat nopeasti vähenevät. Kiertotalous edistää taloukasvun irtikytkentää luonnonvarojen liikkakäytöstä. Aineeton arvonlisä on ratkaiseva väline tässä muutoksessa. Siitä ansiokas työ on Sipilän hallituksen asettamassa Anne Brunilan työryhmässä, jonka toimenpidesuositukset löytyvät täältä: <https://minedu.fi/-/tyoryhma-luoville-aloille-luotava-creative-business-finland-palvelut>

Tämä on tiivistetty jo 40-luvulla arkkitehtiguru Mies van der Rohen sloganissa ”less is more”. On löydettävissä tapoja saada vähemmästä enemmän. Luotava kasvua tekemällä asiat fiksummin, kauniimmin, tenhoavammin ja siten tuottavammin. Ensin meidän on kuitenkin syvästi ymmärrettävä materiaalin arvo.

Kulttuuriperintö ja sitoutuminen materiaan

Elinvoimaiset kulttuuriperintökohteet ovat tutkimusten mukaan lähialueidensa luonnolle voimavara. Paikallisten ihmisten ja matkailijoiden kiinnostus kulttuuriperintöä kohtaan vahvistaa halua

kulttuurisesti arvokkaan luonnon ja maiseman säilyttämiseen sekä liikakulutukselta varjelemiseen. Kulttuuriperintökohteiden ylläpito ennaltaehkäisee samalla päästöjä, jätteiden syntymistä ja materiaalinkulutusta, kun purkamista ja uutta rakentamista ei tarvita. Juuri kulttuuriperintötyö ja kulttuuriperintökasvatus auttavat tarinallistamaan kiertotaloutta tavalla, joka sytyttää tunteet: rakkauden ja paikallisympäyden, tiedon ja tunnun omista juurista, joista halutaan pitää kiinni. Meidän on lajina haluttava säilyttää, jotta voimme uudelleenkäyttää ja kierrättää. Antaa materiaalille uusia ja uusia elämiä. Kulttuuriperintö synnyttää yhteyden historian aikajanaan: on ollut aikoja ennen meitä, ja on oleva aikoja meidän jälkeemme. Jälkeemme tuleville haluamme jättää jotain muutakin kuin mikromuovisaaren valtamerenpyörteessä.

Kuten kiertotalousstrategiassa todetaan, kiinteistö- ja rakennusala kuluttaa noin puolet maailmantalouden resursseista ja tuottaa noin kolmanneksen hiilidioksidipäästöistä ja sen ratkaisuilla on siten valtava potentiaali. Rakennetun ympäristön suunnittelulla on iso rooli kiertotalouden ratkaisujen käyttöönotossa. Kulttuuriperinnön vaaliminen on osa tätä, samoin rakentamisen laadun parantaminen taiteen prosenttiperiaatteen avulla. Samoin kannattaa niveltää tuore arkkitehtuuripoliittinen ohjelma osaksi kiertotalousstrategiaa.

Uusi eurooppalainen Bauhaus

Komission avaus uudesta eurooppalaisesta Bauhausista pohjaa ymmärrykseen, jossa meidän on luotava arkkitehtuurin ja muotoilun avulla ekologinen elämäntapa, joka on houkutteleva kaikille. Suomella on mahdollisuus olla yksi edelläkävijöistä ja luoja, mutta se vaatii myös panostuksia luovuuteen. Bauhaus oli menestys juuri poikkitaiteellisen otteensa ansiosta, joka loi vapauden hengen keksimisen ympärille.

Kuten strategiassa todetaan, kiertotalous lähtee suunnittelusta. Kiertotalouden huomioivassa suunnittelussa (Design for Circularity) perinteisen materiaalisuunnittelun ja energiatehokkuuden lisäksi lähtökohtina ovat muun muassa kierrätettävyyden sekä pitkäikäisyyttä, päivitettävyyttä ja uudelleenvalmistusta tukevat ratkaisut. Suomi voi kuitenkin siirtyä hiilineutraaliin kiertotalouteen vain, kun riittävän moni on mukana. Muutoksen on oltava mukava.

Kiertotalouden muotoilu

Kannatamme voimakkaasti tätä ajatusta: ”Monet kansainvälisesti tunnetut suomalaisyritykset kilpailevat ennen kaikkea laadukkaalla muotoilullaan ja siihen perustuvalla pitkäikäisyydellä, korjattavuudella ja jopa tuotteiden jälleenmyyntiarvolla. Ekosuunnitteludirektiivin kunnianhimoisen laajennus tukisi näiden suomalaisten edelläkävijäyritysten asemaa omilla markkinoillaan”.

Parempien esineiden lisäksi suomalaisilla on kuitenkin huikeaa osaamista myös palvelumuotoilussa. Iso muutos pitää muotoilla, jotta kaikki pääsevät muutoksen mukaan ja hyväksyvät sen tarpeen. Kiertotalous on muotoiltava, jotta se ei jää etäiseksi ja kylmäksi, ikäväksi velvollisuudeksi, vaan siitä tulee käytännöllinen ja innostava juttu.

Luova osaaminen kiertotalouden ratkaisuja synnyttämässä

Kiertotalousstrategiassa todetaan, että ”Kutsumme kaikki yhteiskunnan toimijat kehittämään, kokeilemaan ja toteuttamaan konkreettisia tekoja, jotka vievät meitä kohti hiilineutraalia kiertotalousyhteiskuntaa.” ja että ” Vaikutukset voivat olla vielä huomattavasti isompia, jos kiertotaloudesta tehdään koko Suomen elinkeinopolitiikkaa määrittelevä strateginen painopiste.” Esitämme, että kiertotalous viedään osaksi luovan talouden tiekarttaa. Esitämme valmisteluun YM:n, TEM:n ja OKM:n yhteistä luova osaaminen kiertotalouden ratkaisuja synnyttämässä -ohjelmaa.

Luova osaaminen on osa luovan talouden tiekarttaa, sillä juuri luovan osaamisen strateginen lisääminen millä tahansa toimialalla voi luoda aineetonta arvonlisää – ja kiertotalouden kontekstissa myös luoda uusia ratkaisuja. Kiertotalousstrategian tavoitteet kannatta kytkeä vaikkapa Ornamo ry:n Creative Business Finlandille esittämään toimialakartoitukseen, sillä juuri muotoilu on yksi ”low hanging fruit”, jonka avulla tavoitteita viedään toteen.

Yksi onnistumisen avain kiertotaloustrategiassa on: ”Osaaminen, koulutus ja jatkuva oppiminen ovat edellytys kiertotalouden edistämiseksi, mutta myös työn murroksesta selviämiseksi. Ilmastonmuutoksen ja luontokadon ratkaisu, teknologinen kehitys ja kiertotalousliiketoiminnan luominen edellyttävät innovointia, osaamisen kehittämistä sekä uusia taitoja.” Tiedämme, että robotit ja tekoäly tulevat korvaamaan ihmistyövoiman monella alalla. Jatkossakin ihmistä tarvitaan sosiaalisiin taitoihin ja luoviin taitoihin. Omaperäinen, sääntöjä rikkova uuden luominen on taiteen tekemisen ydin, jonka kone ei korvaa. Taidelähtöiset menetelmät kannattaa siis kytkeä kaikkiin jatkuvan oppimisen ohjelmiin.

Kädentaidot ja materiaaliymmärrys

Mitä taitoja, palveluita ja tuotteita meiltä puuttuu? Tekstiili- ja muotiteollisuuden jätejälki on valtava. Yksittäisen kuluttajan taidot paikata, parsia ja muodintaa vaatteitaan on aivan avainasemassa, jotta kiertotalous voi tällä alalla toimia. Sen lisäksi tarvitsemme ammattikoulutusta käytännön osaajille, jotka tuntevat materiaalit ja kädentaidot riittävästi.

Spinnova on hyvä yritys esimerkki, joka pystyy uudelleenkäyttämään kuituja tekstiili- ja muotiteollisuuden huipputuotteisiin. Avainsana on huippu: jos tarjolla on tuhnuisesti tuunattu tuote,

joka on melkein uuden veroinen, miksi kukaan muu kuin hippi sitä hankkisi? On oltava rehellinen tämän kanssa: onko meillä Suomessa kaikkia tarvittavia korjaamisen taitoja ja kädentaitoja, joita kiertotalous vaatii? Digitalisaatio ei kuitenkaan ratkaise kaikkea.

Ammatillisen koulutuksen puolella on koko ajan kadotettu niitä koulutusaloja, joista saadaan eväitä korjaamiskoulutukseen. Meillä pitää olla riittävästi korjaamiseen ja muodistamiseen/modistamiseen liittyvää koulutusta. Kysymys: onko meillä riittävästi sellaisen ammatillisen koulutuksen linjoja, joista kiertotalouden käytännön osaajia valmistuu?

Yksi pieni idea kiertotalouden suosimisesta kuluttajamarkkinoilla olisi se, että verhoilu ja muut korjaamisen palvelut tuotaisiin kotitalousvähennyksen piiriin.

Merkityksellinen kuluttaminen

”Kestävän tuotesuunnittelun ja käyttöiän pidentämisen lisäksi tärkeä kiertotaloutta vahvistava ilmiö on kuluttajatuotteiden palvelullistuminen. Digitaaliset palvelut ovat jo nyt korvanneet suuren osan kulutustavaroista, kuten monet musiikki- ja kuvataallenteet, lehdet ja kirjat. Digitalisaation ansiosta hyödykkeiden jakelu on paljon tehokkaampaa kuin ennen. Internetin alustat ovat kasvattaneet monien kuluttajatuotteiden (esim. lastenvaatteet ja huonekalut) jälkimarkkinoita eli käytetyn tavaran myyntiä.”, kiertotalousstrategiassa todetaan.

Kulutuksen ja tuotannon painopisteen siirtyminen tavaroista palveluihin on osa hiilineutraalia käännettä ja siten kulttuuri- ja taideala on väljästi ottaen historian oikealla puolella, palveluala. Hyödykkeiden ja palveluiden pitää olla oikeasti erityisiä ja merkityksellisiä, jotta ne kulutettuna tuottavat tyydytyksen tunteen, eikä ihminen vain käytä esim. säästettyjä euroja Thaimaan matkaan. Siksikin on pidettävä huoli kiertotalouden laadusta. Vain huikea ansaitsee pääsyn tuotantoon.

Kiertotalous kulttuuri- ja taidealalla

Kulttuuri- ja taideala, samoin tapahtuma-ala voi myös itsessään parantaa omaa kiertotalousastettaan. Meilläkin on käytännön haasteita ratkaisavana. ”Kulutustuotteissa hyödynnetään kaikkia edellä mainittuja kiertotalouden liiketoimintamalleja, mutta useimmiten kuluttaja kohtaa kiertotalouden käyttöikä pidentäviä palveluja, tuote palveluna -ratkaisuja tai jakamisalustoja käyttäessään. Tällaisia ovat esimerkiksi korjauspalvelut, digitaalisten sisältöjen suoratoistopalvelut ja liikkumispalvelut.” Koska osa näistä haasteista liittyy IPR-oikeuksiin, on tekijänoikeusjärjestöt otettava mukaan pohtimaan kiertotaloudessa ratkaistavia kysymyksiä tekijänoikeuslainsäädännön näkökulmasta.

Tämä liittyy muun muassa pidempiin esityskaariin, uudelleenkäytettävyyteen lavasteissa ja puvustuksessa, lava- ja katsomorakenteissa ja tapahtumateollisuuden yleiseen kiertotalousasteeseen. Tavoitteena on, että ”materiaalien kiertotalousaste kaksinkertaistuu vuoteen 2035 mennessä.” Pelkästään kulttuuriammateissa työskentelee 135 000 ihmistä. Heidän pitäisi olla osa tätä muutosta. Esitämme, että OKM:ssä käynnistetään prosessi, jolla alan toimijat pohtivat yhdessä käännettä kohti kiertotaloutta.

Meriläinen Rosa
Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry